

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ราชอาณาจักรกัมพูชา มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศไทย เป็นประเทศหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานกว่าประเทศใดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นดินแดนที่เคยรุ่งเรืองด้วยอารยธรรมมานานหลายศตวรรษ ซึ่งปรากฏเป็นพยานหลักฐานในความเจริญรุ่งเรืองดังกล่าว มาจนถึงปัจจุบัน แล้วความเจริญรุ่งเรืองดังกล่าวก็อับแสงลงมาเป็นลำดับ ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 13 เป็นต้นมา หลังจากที่อาณาจักรสยามทางด้านตะวันตก และอาณาจักรญวนทางด้านตะวันออกเจริญขึ้นมาแทน และผลัดกันขยายอิทธิพลครอบงำเข้าสู่ราชอาณาจักรกัมพูชา มาจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19 หลังจากนั้น อิทธิพลของทั้งสองประเทศก็ลดถอยลง ราชอาณาจักรกัมพูชา ก็ตกไปเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1863 (พ.ศ. 2406) และได้รับอิสรภาพเมื่อ ค.ศ. 1953 (พ.ศ. 2496) (สงบ บุญคล้าย และคณะ, 2546) ราชอาณาจักรกัมพูชาจึงเป็นประเทศที่ผ่านความเจริญรุ่งเรืองอย่างที่สุด ผ่านความเสื่อมถอยอย่างที่สุด ผ่านสงครามศาสนา สงครามล่าอาณานิคม สงครามระบอบการปกครอง สงครามกลางเมือง และการสู้รบอีกหลายรูปแบบ กว่าจะมาสู่ยุคประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่ยังคงต้องสู้รบกับสงครามเศรษฐกิจในยุคทุนนิยมต่อไป (ธีรภาพ โลหิตกุล, 2546)

ไทย และกัมพูชา มีประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์กันมายาวนาน จวบจนรัชสมัยแห่งราชจักรีวงศ์ กรุงรัตนโกสินทร์ ที่มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2467 สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงมีโอกาสดำรงเสด็จส่วนพระองค์ไปยังประเทศกัมพูชา โดยเสด็จไปทางเรือ มีหลวงสุริยพงศ์พิสุทธิแพทย์ (กระจาง นุนนาค) เป็นแพทย์และล่าม ศาสตราจารย์ยอช เซเดส์ (บรรณารักษ์ใหญ่ในหอพระสมุดสำหรับพระนคร) เป็นมัคคุเทศก์ และคณะตามเสด็จรวมทั้งสิ้น 14 คน ได้ทอดพระเนตรสถานที่ต่าง ๆ ในกรุงพนมเปญ จากนั้นได้เสด็จไปเมืองเสียมเรียบ เพื่อทอดพระเนตรปราสาทนครวัด ยังได้เสด็จไปทอดพระเนตรการแสดงละครของเขมร ซึ่งนิยมเล่นละครอย่างของไทย เรื่องพระสมุทร ยังได้พบกับคนไทยที่เคยเป็นครูละครหรือพนักงานในวังที่กรุงเทพฯ มาอาศัยในกัมพูชา 30-40 ปี คณะของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เดินทางกลับถึงกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2467 และสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเล่าถึงการเดินทาง และสิ่งที่ได้พบเห็นในกัมพูชา ในพระนิพนธ์ "นิราศนครวัด" (ดำรงราชานุภาพ สมเด็จพระยา, 2467)

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเพื่อนบ้านอย่างกัมพูชา เป็นความสัมพันธ์กัน อย่างลุ่ม ๆ ดอน ๆ บางยุคบางสมัยก็มีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น บางยุคก็ขาดความสัมพันธ์ อันดีต่อกัน (เบญจามา ไกรฤกษ์, 2547) เช่น กรณีการเสียดินแดนบางส่วนให้แก่ฝรั่งเศสในสมัย ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436) กรณีเขาพระวิหาร พ.ศ. 2505 (ค.ศ. 1962) ทั้งที่ไทยและกัมพูชา เพิ่งจะกลับมามีความสัมพันธ์ทางการทูตอีกครั้ง เมื่อ พ.ศ. 2493 (ค.ศ. 1950) จวบจนรัฐบาลไทย นำโดยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ปรับเปลี่ยนนโยบาย เน้นเศรษฐกิจนำความมั่นคง โดยเสนอ นโยบายแปรสนามรบเป็นตลาดการค้า เพราะด้วยปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ภายในประเทศกัมพูชา เป็นปัญหาคุกคามความมีเสถียรภาพและความมั่นคงในภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มาเป็นเวลานานกว่า 1 ทศวรรษ ไทยในบทบาทที่สำคัญของสมาคม ประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) จึงเป็นเจ้าภาพในการจัดการประชุม เพื่อความ ประสงค์แห่งชาติของเขมร 4 ฝ่าย ที่พญา ประเทศไทย และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในความขัดแย้ง มีฉันทานุมัติที่ต้องการจะแก้ไขปัญหากัมพูชา ด้วยการลงนามในข้อตกลงเพื่อการยุติปัญหา ความขัดแย้งในกัมพูชาโดยสันติวิธีอย่างสมบูรณ์แบบ ณ กรุงปารีส ฝรั่งเศสเมื่อ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2534 (ค.ศ. 1991) และได้ให้อำนาจแก่สหประชาชาติในการจัดตั้งปฏิบัติการรักษา สันติภาพที่มีขอบเขตและอาณาเขตที่กว้างขวาง ในการเข้าไปทำหน้าที่ถ่ายโอนอำนาจการบริหาร และดูแลการเลือกตั้ง รวมถึงการสถาปนาสถาบันทางการเมืองภายในกัมพูชา อย่างที่ปฏิบัติการ รักษาสันติภาพอื่น ๆ ของสหประชาชาติมิเคยได้รับอาณัติเช่นนี้มาก่อน ซึ่งองค์การบริหาร ชั่วคราวแห่งสหประชาชาติ (United Nations Transitional Authority in Cambodia: UNTAC) นอกจากจะมีนัยสำคัญต่อการเปลี่ยนผ่านทางอำนาจและการยุติปัญหาความขัดแย้งภายใน ของกัมพูชาแล้ว UNTAC ยังมีนัยสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนและขยายบทบาทของสหประชาชาติ ในยุคหลังสงครามเย็นอีกด้วย (นาฏนภางค์ ดำรงสุนทรชัย, 2541) ภายใต้กระบวนการเลือกตั้ง ทั่วไป ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ของกัมพูชาในรอบประชาธิปไตยเป็นครั้งแรก ของกัมพูชา เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2536 (ค.ศ. 1993) (เบญจามา ไกรฤกษ์, 2547) ที่มี สหประชาชาติ โดยองค์การบริหารชั่วคราวแห่งสหประชาชาติ (UNTAC) เป็นองค์กรอำนวยความสะดวก นั้น สามารถประสบความสำเร็จได้เพียงช่วงระยะเวลาหนึ่ง เมื่อพรรคพุนซินเปค (ของเจ้านโรดม รณฤทธิ์) ซึ่งชนะการเลือกตั้งทั่วไป จำต้องยินยอมจัดตั้งรัฐบาลผสมร่วมกับพรรคประชาชน กัมพูชา (ของฮุน เซน) ภายใต้ข้อเท็จจริงของบริบททางการเมืองภายในกัมพูชา และการประสาน ประโยชน์ของผู้แสดง(เบื้องหลัง) จากภายนอกอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ (สมศักดิ์ ดำรงสุนทรชัย, 2541)

องค์การบริหารชั่วคราวแห่งสหประชาชาติ (UNTAC) ไม่ประสบความสำเร็จในการแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งและสถาปนาสันติภาพอย่างแท้จริงในกัมพูชา หนึ่งในสาเหตุนั้น ก็เนื่องจาก ข้อเท็จจริงที่สะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มขัดแย้งทางการเมืองภายในกัมพูชาเข้าร่วมกระบวนการ สันติภาพ ซึ่งอำนวยความสะดวกโดยสหประชาชาติ โดยมุ่งหวังที่จะช่วงชิงอำนาจและความได้เปรียบ ทางการเมือง มากกว่าที่จะมุ่งความปรองดองแห่งชาติและสันติภาพในกัมพูชา (นาฏนภางค์ ดำรงสุนทรชัย, 2541) และในเวลาต่อมา ก็เกิดการช่วงชิงอำนาจของกลุ่มผู้นำทางการเมือง จนเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองภายในกัมพูชา ซึ่งนำไปสู่เหตุการณ์ความรุนแรงใน เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1997 (พ.ศ. 2540) ส่งผลให้หนทางสู่ความสำเร็จของสมาคมประชาชาติ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน ในการบรรลุสู่การเป็นองค์การความร่วมมือระดับภูมิภาค อย่างแท้จริง ต้องประสบกับความชะงักงัน เมื่ออาเซียนจำเป็นต้องประกาศเลื่อนการรับกัมพูชา เข้าเป็นภาคีสมาชิกของสมาคมฯออกไปอย่างไม่มีกำหนด ทั้งที่ได้ประกาศเจตนารมณ์ใน การบูรณาการกัมพูชาเข้าเป็นสมาชิกภายใน ค.ศ. 1997 (พ.ศ. 2540) มาก่อนหน้านี้ (สมศักดิ์ ดำรงสุนทรชัย, 2541)

ในด้านความสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจระหว่างประเทศนั้น การเข้าร่วมระบบเศรษฐกิจ ภูมิภาคและเศรษฐกิจโลก ด้วยการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มประเทศอาเซียน (ASEAN) และประชาคม โลก (WTO) ที่มีการค้าเสรีได้ก่อให้เกิดผลประโยชน์จากโอกาสใหม่ที่เกิดขึ้นกับกัมพูชา คือ การมีตลาดภายนอกที่ปราศจากการกีดกันที่เคยทำให้มีต้นทุนสูง จึงทำให้กัมพูชามีโอกาสที่จะ เข้าถึงผู้บริโภคได้ดียิ่งขึ้นและกว้างขวาง ทั้งจะเปิดโอกาสให้ผู้ผลิตในประเทศขยายการผลิต เพื่อส่งออกได้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัด อันจะนำไปสู่การลงทุน การจ้างงาน การรับเทคโนโลยีใหม่ การก่อตัวของธุรกิจการผลิตสินค้าและบริการหลายชนิด ปรัชญาการณ์ทั้งหลายเหล่านี้จะนำไปสู่ การเติบโตและพัฒนาเศรษฐกิจ ที่ปรากฏให้เห็นได้จากตัวเลข GDP และรายได้เฉลี่ยต่อบุคคล ต่อปี (อุดม เกิดพิบูลย์ และโกสุมภ์ สายจันทร์, 2551) รัฐบาลกัมพูชาจึงมีความพยายามที่จะ ปรับปรุง แก้ไข กฎ ระเบียบ ระบบราชการ และสถาบันทางด้านกฎหมายที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข ให้สอดคล้องกับกลไกการทำงานของระบบเศรษฐกิจโลก เพื่อเอื้ออำนวยต่อการทำธุรกิจ ให้ หลักประกันการแข่งขันที่เสมอภาคเป็นธรรม และชักนำให้ต่างประเทศเข้ามาลงทุนในธุรกิจที่ ก่อให้เกิดวงจรการเพิ่มมูลค่าที่ครบถ้วน

หลังการเลือกตั้งทั่วไปของกัมพูชาในปี ค.ศ. 1998 (พ.ศ. 2541) พรรคประชาชนกัมพูชา (CPP) ได้รับชัยชนะ แสดงให้เห็นการพัฒนากระบวนการเมืองแบบเสรีประชาธิปไตย และรัฐบาล มีเสถียรภาพความมั่นคงอย่างชอบธรรม โดยการเข้าสู่อำนาจมีกระบวนการหรือวิธีการเข้ามา

ดำรงตำแหน่งถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ เป็นที่ยอมรับของประชาชนกัมพูชาและประชาคมโลก รัฐบาลแห่งราชอาณาจักรกัมพูชาโดยการนำของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ได้ดำเนินนโยบายปรองดองแห่งชาติ คือ ประนีประนอมระหว่างชนชั้นผู้นำทางการเมือง (มีนทนา ไชยกาญจน์, 2550) และเร่งรัดพัฒนาประเทศด้วยการปฏิรูประบบต่าง ๆ เข้าสู่ระบบเสรีนิยมตามยุคสมัยโลกาภิวัตน์ ทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง การเศรษฐกิจ การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยว ฯลฯ โดยการประกาศยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศว่า “ยุทธศาสตร์สามเหลี่ยม” ประกอบด้วยการสร้างสันติภาพ การฟื้นฟูสันติภาพ และการรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศ การบูรณาการประเทศกัมพูชาเข้าสู่ความสัมพันธ์เป็นหนึ่งเดียวกับประชาคมโลกและอาเซียน และการสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญขึ้นอย่างยั่งยืน ลดความยากจนของประชาชนลง (สงบ บุญคล้าย และคณะ, 2546)

เมื่อสันติภาพในกัมพูชาดีขึ้นเป็นลำดับ กัมพูชาได้รับความช่วยเหลือ จากนานาชาติประเทศ มากยิ่งขึ้น บทบาทและกิจกรรมความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชาได้ขยายตัวมากขึ้น ทั้งในด้าน สังคม การเมือง และเศรษฐกิจ นายกรัฐมนตรี และคณะรัฐบาล ของทั้งสองประเทศ ก็แลกเปลี่ยน การเยือนระหว่างกันมากขึ้น รวมทั้ง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ก็ทรงเสด็จ พระราชดำเนิน เยือนกัมพูชาหลายครั้ง และมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการ ส่งเสริมมิตรภาพ ไทย-กัมพูชา และทรงเสริมสร้างความสัมพันธ์ ทางด้านสังคมจิตวิทยา โดยที่เห็นเด่นชัด ได้แก่ โครงการ พระราชทานความช่วยเหลือ ทางด้านการศึกษาแก่กัมพูชา โดยจัดสร้างโรงเรียน พระราชทาน “วิทยาลัยกัมปงเมอเตียล” บนเนื้อที่ 37.5 ไร่ ที่หมู่บ้าน ซอมโบรีไพรูก อำเภอบราสาทซอมโบรี จังหวัดกัมปงธม ประเทศกัมพูชา ทรงพระราชทาน วัสดุครุภัณฑ์ หนังสือ เครื่องกีฬา และ ทุนการศึกษาแก่ครูที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ ในโรงเรียนดังกล่าว เข้ารับการอบรมการเรียนการสอน ที่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอีกด้วย ทำให้บรรยากาศ ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ กระชับแน่น ยิ่งขึ้นในทุก ๆ ด้าน (พิชิตพล แจ่มจำรัส, 2545, หน้า 4, 38-39)

นักลงทุนไทย และสินค้าไทย มุ่งเข้าสู่กรุงพนมเปญ กัมพูชา อย่างมากมายมหาศาล จะเห็นได้จากรายงานบริษัทไทยที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนในกัมพูชา ระหว่าง 1 สิงหาคม พ.ศ. 2537 ถึง 31 ธันวาคม พ.ศ. 2546 มีมากถึง 57 บริษัท ทุนจดทะเบียน ไม่น้อยกว่า 251 ล้าน เหรียญสหรัฐ หรือ ประมาณ 10,800 ล้านบาท (Cambodian Investment Boards, 2004) ประกอบกับ สินค้าไทยได้รับ ความนิยมอย่างมากในกัมพูชา สื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ มีความก้าวหน้าขึ้น เป็นลำดับ ละครไทย ก็เป็นที่นิยมในทุกช่องสถานีโทรทัศน์ที่นำไปเผยแพร่

การแต่งกายเลียนแบบ แฟชั่นของดาราไทย การแสดง ร้องเพลงเลียนแบบนักร้องไทย ก็แพร่ขยายมากขึ้นอย่างรวดเร็ว กระทั่งการปลูกบ้าน ตามแบบอย่างบ้านไทย ๆ ก็แพร่ขยายไป ในหมู่ผู้มีฐานะ กระแสความนิยมไทย ในกัมพูชาเริ่มแผ่กว้างมากยิ่งขึ้น “รัฐบาลกัมพูชา ได้ออกมาเรียกร้องให้ห้ามฉายภาพยนตร์ไทย ก็เนื่องจากภาพยนตร์ไทยมีอิทธิพล และผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเยาวชน และชาวกัมพูชา จนกลายเป็นเรื่องปกติ โดยเฉพาะ ในเรื่องของสถาปัตยกรรม เพราะชาวกัมพูชา มักนิยมออกแบบสร้างอาคารบ้านเรือน หรือแม้แต่ประตูบ้าน ให้เหมือนกับบ้านที่เห็นใน ภาพยนตร์ไทย”

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับกัมพูชา ในช่วง พ.ศ. 2544 (ค.ศ. 2001) ถึง พ.ศ. 2547 (ค.ศ. 2004) เป็นความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกันและกัน โครงสร้างทางเศรษฐกิจของกัมพูชายังไม่เข้มแข็ง โดยเฉพาะเรื่องเงินทุนและสินค้าอุปโภคบริโภค และการที่ไทยช่วยเหลือกัมพูชาด้วยการซื้อสินค้าเกษตร ผ่านโครงการการให้สิทธิพิเศษทางศุลกากร ทำให้ไทยได้ใช้วัตถุดิบในราคาต่ำ แต่โดยโครงสร้างสินค้าส่งออก-นำเข้า ระหว่างไทยกับกัมพูชามีความแตกต่างกันด้านมูลค่า จึงทำให้ไทยได้เปรียบดุลการค้ามาโดยตลอด ปัญหาและอุปสรรคของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับกัมพูชา เกิดจากความเลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจ และความขัดแย้งเชิงประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา ทำให้ชาวกัมพูชามีทัศนคติที่ไม่ดีต่อชาวไทย โดยมองว่านักธุรกิจไทยมุ่งแต่จะเข้าไปฉกฉวย และแสวงหาผลประโยชน์จากการดำเนินธุรกิจ ด้วยการลงทุนระยะสั้น (พงษ์รัตน์ ดา บุตรโต, 2548)

นโยบายความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ (Economic Cooperation Strategy: ECS) อันนำมาสู่ “ปฏิญญาพูกาม” (Bagan declaration) ก่อให้เกิดการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นปัจจัยในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ เพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองและผลประโยชน์ของประเทศ เพราะผลสืบเนื่องจากนโยบายนี้ ประเทศไทยได้รับผลตอบแทนอย่างมาก ทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ กล่าวคือ ในทางการเมือง นโยบายนั้นสร้างความมั่นคงให้การเมืองในภูมิภาคนี้ ทั้งปัญหาชนกลุ่มน้อยในพม่า ปัญหาผู้อพยพจากกัมพูชาและลาว จะได้เบาบางลง และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจไทยจะเป็นทั้งผู้นำ และผู้ได้รับผลประโยชน์จากการลงทุนต้นทุนต่ำในประเทศเพื่อนบ้าน ขณะเดียวกันก็จะขยายฐานการลงทุน และป้องกันไม่ให้ประเทศอื่นเข้ามาหาผลประโยชน์ในประเทศแถบนี้อีกทางด้วย (วิจิตร ทิวากร, 2546)

จนกระทั่ง 29 มกราคม พ.ศ. 2546 เหตุการณ์เผาสถานเอกอัครราชทูตไทย และสถานประกอบการไทยหลายแห่งในกรุงพนมเปญ เจ้าหน้าที่สถานทูตฯ นักลงทุนและพนักงานคนไทย

ที่เข้าไปประกอบสัมมาชีพในกัมพูชา ไม่น้อยกว่า 700 ชีวิต ต้องหนีตายขึ้นเครื่องบินที่รัฐบาลไทย จัดไปรับคนไทยกลับสู่มาตุภูมิอย่างปลอดภัยทุกคน เหตุการณ์ดังกล่าว ยังความเสียหายอย่างมากมายมหาศาล มาสู่รัฐบาลทั้งสองประเทศ และนักลงทุนไทย ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชา ต้องสะดุดลงในช่วงเวลาหนึ่ง (อัญชลี พัตร์เกิด, 2546)

สื่อมวลชนหลายแขนงของไทย นักวิชาการหลายท่าน นักลงทุนหลายราย ต่างก็วิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ นานา บ้างก็ว่าสินค้าไทยที่ครองตลาดในกัมพูชา มีอัตราการขยายตัวในระดับสูง และรวดเร็วเกินไป นั่นเป็นเหตุหรือไม่ หรือมีเหตุจากนักธุรกิจไทยถูกมองจากสายตาชาวกัมพูชาในเชิงลบ ว่าไปเอาวัดเอาเปรียบเกินไปหรือไม่ จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น สะท้อนอะไรอะไรหรือคือเหตุ เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น การเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จึงต้องมองลึกลงไปให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นว่า เพื่อนบ้านของเราคิดอย่างไรต่อไทยเรา มีการปรับเปลี่ยนอะไรในการมองไทยหรือไม่ การแก้ไขความเข้าใจผิด การแก้ไขประวัติศาสตร์แห่งความเกลียดชัง และการพยายามเข้าใจเพื่อนบ้าน เพราะข้อมูลเดิมที่เรามี ยังไม่สมมาตร เราจึงต้องศึกษาเพื่อนบ้านเราอย่างกัมพูชาให้มากยิ่งขึ้น (ธนาพล อิวสกุล, 2546)

กัมพูชา ในภาพของ “เขมร” ที่ปรากฏในปริศนาหนังสือพิมพ์ไทยในช่วงเหตุการณ์จลาจลเนาสถานทูตไทยในกัมพูชา พ.ศ. 2546 (ค.ศ. 2003) ต่างเสนอภาพของ “เขมร” ที่สอดคล้องกัน ได้แก่ “เขมรป่าเถื่อน” “เขมรต้องพึ่งไทย” “เขมรไร้ใจไม่ได้” “เขมรด้อยปัญญา” และ “เขมรเป็นศัตรูของชาติ” เหล่านี้ สะท้อนความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นชาติ ซึ่งนำไปสู่การมองว่า “ชาติเรา” และ “ชาติเขา” และ “ชาติเรา” เหนือกว่า “ชาติเขา” และอุดมทรรศน์ว่าด้วยสำนึกร่วมแห่งความเป็นชาติของคนไทย (ชนกพร พัวพัฒน์กุล, 2548)

ในหนังสือแบบเรียนของไทยและกัมพูชา มีเนื้อหาประวัติศาสตร์ด้านการเมือง การปกครองที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชาทางด้านสงครามมากที่สุด โดยเฉพาะในสมัยอยุธยา (พ.ศ. 1893-พ.ศ. 2310) ภาพลักษณ์ที่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนของไทยนั้น กัมพูชา คืออาณาจักรที่เคยมีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 6 ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชาส่วนใหญ่เป็นเรื่องการสงคราม โดยไทยเป็นฝ่ายยกทัพไปโจมตีกัมพูชา เพื่อขยายอำนาจการปกครอง จนทำให้กัมพูชาตกเป็นประเทศราชของไทย ไทยจึงดูแลกัมพูชาในฐานะประเทศราช โดยการแต่งตั้งผู้ปกครองและดูแลให้เกิดความสงบเรียบร้อย การที่กัมพูชามีปัญหาการแตกแยกภายในและความต้องการมีอิสระ ทำให้กัมพูชาสร้างความสัมพันธ์กับเวียดนาม ในหนังสือแบบเรียนบันทึกว่า เมื่อใดที่ไทยอ่อนแอหรือพ่ายแพ้พม่าตี กัมพูชามักฉวยโอกาสส่งกองทัพเข้าตีเมืองทางตะวันออกของไทยเสมอ ส่วนภาพลักษณ์ที่ปรากฏ

ในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนของกัมพูชาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชา ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการสงคราม ที่ฝ่ายไทยมักจะเป็นฝ่ายยกทัพเข้ามารุกรานกัมพูชา การโจมตีของไทยแต่ละครั้ง ส่งผลให้กัมพูชาตกเป็นประเทศอ่อนแอ เพราะไทยจะกวาดต้อนนักปราชญ์ ราชบัณฑิต ที่มีความรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งทรัพย์สินสมบัติ และมรดกอันมีค่าของ กัมพูชาไปหมด ดังนั้นเกียรติยศของกัมพูชาแต่ละพระองค์จึงมีความพยายามที่จะกู้เอาแผ่นดิน ของตนที่ไทยยึดครองกลับคืนมา (มัทนียา พงศ์สุวรรณ, 2547)

นับตั้งแต่กัมพูชาเปิดรับการลงทุนจากต่างประเทศในปี พ.ศ. 2537 จนถึง วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2556 คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนของกัมพูชา (Cambodian Investment Board: CIB) ได้อนุมัติโครงการส่งเสริมการลงทุนจำนวน 2,841 โครงการ คิดเป็นมูลค่าเงินลงทุน 10,308.2 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยนักลงทุนไทยอยู่ในลำดับที่ 8 มูลค่าเงินลงทุนจดทะเบียน 315.21 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และในปี พ.ศ. 2556 (ม.ค – ธ.ค.) CIB ได้อนุมัติการลงทุน 160 โครงการ เงินลงทุน 649.8 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพิ่มจากปี พ.ศ. 2555 เพิ่มขึ้น 3 โครงการ คิดเป็นเพิ่มขึ้นร้อยละ 100 ซึ่งนักลงทุนจีนเป็นผู้ได้รับอนุมัติโครงการมากที่สุดจำนวน 61 โครงการ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 38 ของจำนวนโครงการรวม รองลงมาคือ เกาหลีใต้ ฮองกง และได้หวัน จำนวน 18, 17, และ 16 โครงการตามลำดับ อังกฤษ 8 โครงการ ไทย 7 โครงการ เวียดนาม 5 โครงการ ญี่ปุ่น 5 โครงการ สิงคโปร์ และซามัวประเทศละ 4 โครงการ สหรัฐฯ 3 โครงการ มาเลเซีย แคนาดาและออสเตรเลียประเทศละ 2 โครงการ ส่วนที่เหลือได้แก่ บรูไน เบลเยียม ตุรกี อิสราเอล ฝรั่งเศส รัสเซีย อินโดนีเซียและอื่นๆ ประเทศละ 1 โครงการ โดยคิดเป็นจำนวนเงินลงทุน มากที่สุดคือ เวียดนาม 134.1 ล้านดอลลาร์สหรัฐ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 20.0 ของมูลค่าเงิน ลงทุนรวม โดยส่วนใหญ่เป็นการลงทุนในอุตสาหกรรมเกษตร (ปลูกยางพารา) นำหน้าประเทศ จีนซึ่งมีเงินลงทุน 101.3 ล้านดอลลาร์สหรัฐ รองลงมาได้แก่ เกาหลีใต้และฮองกง (สำนักงาน ส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ กรุงเทพมหานคร, 2557)

จากข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า นักธุรกิจต่างชาติหลั่งไหลเข้าไปลงทุนในกัมพูชา เป็นจำนวนมาก ชาวต่างชาติที่เข้าไปประกอบการจึงมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับอย่างสัมพันธ์ กัน ชาวไทยในกัมพูชาก็เช่นกัน ข้อมูลทะเบียนที่ได้รับจากสมาคมธุรกิจไทยในกัมพูชา ณ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2556 มีจำนวนชาวไทยที่ประกอบการในราชอาณาจักรกัมพูชา พระราชอาณาจักร กัมพูชา จำนวน 416 คน จากสถานประกอบการจำนวน 135 แห่ง (เฉพาะที่เป็นสมาชิกของ สมาคมธุรกิจไทยในกัมพูชา (สมาคมธุรกิจไทยในกัมพูชา, 2556)

ปี พ.ศ. 2558 (ค.ศ. 2015) จะเป็นปีที่ไทย กัมพูชา และอีก 8 ประเทศของอาเซียน จะเข้าเป็นประชาคมเดียวกัน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) ประชาชนของทั้งสองประเทศ ต่างก็ให้ความสำคัญและพยายามศึกษาซึ่งกันและกันยิ่งขึ้น มีกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน อันเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ทางการค้าการลงทุน จะเห็นได้จากการจัดงานแสดงสินค้าของทั้งสองประเทศ จะได้รับการตอบรับซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี จนก้าวเข้าสู่การจัดตั้งสภาหอการค้าไทย-กัมพูชา เพื่อความสัมพันธ์อันดีและการสร้างเสริมภาพลักษณ์ของทั้งสองประเทศอีกด้วย

ในงานวิทยานิพนธ์ เรื่อง มิติความสัมพันธ์ ระหว่างไทย-กัมพูชาที่ส่งผลกระทบต่อไทย ในห้วง พ.ศ. 2536-2545 นั้น พิชิตพล แจ่มจำรัส (2545) ได้เสนอว่า เจ้าหน้าที่รัฐและนักธุรกิจของไทยที่เข้าไปดำเนินความสัมพันธ์กับกัมพูชา จะต้องศึกษาและเข้าใจถึงขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนพื้นฐาน และอุปนิสัยใจคอของคนกัมพูชา และควรพัฒนาความสัมพันธ์นั้น ให้มีความสนิทสนมและร่วมมือกันมากขึ้น เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ลดปัญหาข้อขัดแย้ง และความหวาดระแวงกับไทยที่อาจเกิดขึ้นได้

โลกเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) กับระบบทุนนิยม ทำให้มีการเคลื่อนย้ายเคลื่อนไหวของระบบทุน จึงเป็นระบบเศรษฐกิจที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 8 เป็นต้นมา ถึงปัจจุบัน จึงยังคงนโยบายการขยายตลาด การค้าการลงทุนของไทย ไปสู่ตลาดระบอบเศรษฐกิจในต่างประเทศ ในยุคโลกาภิวัตน์ ที่ทำให้โลกนี้ไร้พรมแดน ระบบข่าวสาร และวัฒนธรรม จึงไม่อาจปิดกั้นได้อีกต่อไป เกิดการเคลื่อนไหวของวัฒนธรรม ฉะนั้นเราจึงต้องทำความเข้าใจในเรื่องของ "วัฒนธรรม" เป็นเบื้องต้น

ศรีศักร วัลลิโภดม (2536, หน้า 15-26) มองวัฒนธรรมในอีกลักษณะหนึ่งที่เรียกว่า สังคมวัฒนธรรม หรือ ชีวิตรวัฒนธรรม ซึ่งการมองในลักษณะนี้ จะกระตุ้นให้เกิดความสนใจวิเคราะห์สังคม และชีวิตของกลุ่มชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมไปพร้อม ๆ กับการทำความเข้าใจลักษณะทางวัฒนธรรม ที่ต้องปรับตัวเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะแวดล้อมอยู่เสมอ เพราะไม่มีวัฒนธรรมใดอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่ต้องสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อนหลายระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น จนถึงระดับโลก

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2529) มองความหมายของวัฒนธรรมในเชิงชีวิตรวัฒนธรรม เช่นเดียวกับ ศรีศักร วัลลิโภดม คือ วัฒนธรรม ถือเป็นองค์รวมของวิถีคิด คุณค่า และอุดมการณ์ของสังคม ที่มนุษย์สร้างสรรค์ และสะสมขึ้นมา ในความพยายามที่จะแสดงออกถึงจิตวิญญาณ

ของความเป็นมนุษย์ และการปรับตัวกับระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและธรรมชาติ ภายใต้เงื่อนไขและบริบทที่ต่างกัน

นักวิชาการได้ให้ความหมายและแนวคิดที่หลากหลาย จึงสามารถสรุปความว่า วัฒนธรรม (Culture) เป็นชื่อรวมสำหรับแบบอย่างของพฤติกรรมทั้งหลายที่ได้มาทางสังคม และที่ถ่ายทอดกันไปทางสังคมโดยอาศัยสัญลักษณ์ วัฒนธรรมจึงเป็นชื่อสัมฤทธิ์ผลที่เด่นชัดทั้งหมดของกลุ่มมนุษย์ รวมทั้งสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ เช่น ภาษา การทำเครื่องมือ อุตสาหกรรม ศิลปะ วิทยาศาสตร์ กฎหมาย การปกครอง ศีลธรรม และศาสนา กักรวมถึงอุปกรณ์ที่เป็นวัตถุ หรือสิ่งประดิษฐ์ ซึ่งแสดงรูปแบบแห่งสัมฤทธิ์ผลทางวัฒนธรรม และทำให้ลักษณะวัฒนธรรมทางปัญญาสามารถยังผลเป็นประโยชน์ใช้สอยได้ เช่น อาคาร เครื่องมือ เครื่องจักรกล เครื่องมือสื่อสาร ศิลปวัตถุ ฯลฯ

ความหมายของคำ “วัฒนธรรม” นี้ ในทางวิชาการแตกต่างไปจากความหมายสามัญที่ใช้กันทั่วไป เพราะหมายถึงทุกสิ่งทีเรียนรู้มาจากการคมนาคมสื่อสารระหว่างกัน รวมทั้งภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และสถาบันต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ คำว่า วัฒนธรรม จึงเป็นมโนภาพที่สำคัญในวิชามานุษยวิทยา

การปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรม การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม (Acculturation) กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เนื่องจากกลุ่มบุคคลที่ต่างวัฒนธรรมกัน มีการติดต่อโดยตรงต่อเนื่องกัน ยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแบบอย่างวัฒนธรรมดั้งเดิม ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือทั้งสองกลุ่ม อย่างไรก็ดี แต่ละกลุ่มก็คงดำรงวิถีชีวิตตามแบบอย่างวัฒนธรรมส่วนใหญ่ของตนอยู่ ไม่ได้ถูกทำให้สมานกลมกลืนกันเข้าไปในอีกกลุ่มหนึ่งทีเดียว

แนวทางการศึกษาของ “ไทยศึกษา” กับ คำว่า “วัฒนธรรม” นั้น จัตรีทิพย์ นาถสุภา (2548) เสนอว่า “การศึกษาสังคม จะต้องศึกษาวัฒนธรรมควบคู่กันไปด้วย การประสานวัฒนธรรม การเข้าใจวัฒนธรรมของเราอย่างถ่องแท้ กับการเข้าใจวัฒนธรรมอื่นอย่างลึกซึ้ง จะประสานเป็นเนื้อเดียวกันได้ และมีความสำคัญในการศึกษาเพื่อการเคลื่อนไหว การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเป็นความก้าวหน้าในเรื่อง “ไทยศึกษา” ที่สำคัญมากอีกด้วย”

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2552) เสนอว่า การวิจัยวัฒนธรรมที่จะมีพลังในการวิเคราะห์สูง จึงขึ้นอยู่กับที่ตั้งคำถามกับมโนทัศน์ ที่อยู่ในความเข้าใจวัฒนธรรมแต่ละลักษณะให้มากขึ้น แทนการยึดติดกับกระบวนทัศน์ใดกระบวนทัศน์หนึ่ง ขณะเดียวกันก็ควรวิพากษ์วิจารณ์ความคิด ความเข้าใจต่าง ๆ ก่อนที่จะประยุกต์ใช้ในการวิจัยด้วย และพร้อมที่จะเลือกผสมผสานความคิดที่แตกต่างกันให้ทันกับการตั้งคำถามใหม่ ๆ ซึ่งมักจะผันแปรไปตามการเปลี่ยนแปลงรอบ ๆ ตัว

ที่กำลังเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วมากขึ้น และเชื่อมโยงกับบริบทที่มีความหลากหลายและไร้พรมแดนมากขึ้นด้วย

นอกจากนี้ เสม พริ่งพวงแก้ว ยังให้ความสำคัญของ “ไทยศึกษา” กับประเทศเพื่อนบ้าน ใฝ่อย่างน่าสนใจ คือ “เป็นไปได้ไหมที่ไทยศึกษาจะโยงไปสัมพันธ์กับภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศ และนอกประเทศ ไม่เฉพาะแต่ไทยกับไทยใหญ่ ไทยดำ หรือไทยอาหม หากรวมถึงลาว พม่า ญวน และกะเหรี่ยง กะฉิ่น เพื่อเรียนรู้และสร้างสรรค์ภูมิปัญญาชาวบ้านให้เกิดภูมิคุ้มกัน และเดินไปในทางสันติประชาธรรม อย่างมีมิติในทางไตรสิกขาเข้ามาเป็นกระแสหลัก ไม่ให้ใช้หัวสมองเป็นตัวนำอย่างเดียว หากโยงหัวใจมาให้ประสานกับหัวสมองโดยจิตสิกขา ให้เกิดศีลสิกขา หรือความปกติของแต่ละคน เพื่อให้สังคมเป็นปกติ ปลอดภัยจากโครงสร้างอันอยุติธรรม และรุนแรงในละแวกรอบ ๆ ภูมิภาคแถบนี้ด้วย หากเป็นไปได้เช่นนั้น ปัญญาสิกขาย่อมเกิด และถ้าโยงใยกันได้ อย่างแท้จริง ความเป็นกัลยามิตรย่อมมีขึ้นได้อย่างแท้จริง” และ “ไตรสิกขาสามารถนำไทยคดีศึกษาให้คิดอะไรได้ใหม่ ๆ อย่างมีรากลึกลงไปในวัฒนธรรมของบรรพชน ให้อาจพูดและทำได้ อย่างทรงคุณค่า กรณีของท่านนัท ฮันท์จากเวียดนาม ท่านทะไลลามะจากทิเบต ท่านพระมหาโสมนันทะที่กัมพูชา และนางอองซานซูจีที่พม่า ล้วนเป็นพยานแห่งการนำเอาไตรสิกขามาประยุกต์ใช้ให้เกิดนัยอย่างใหม่ ๆ ในทางรัฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ ตลอดจน สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ อย่างน่าทึ่ง” และนี่คือ สหวิทยาการเชิงบูรณาการของไทยศึกษาโดยแท้ และ เสม พริ่งพวงแก้ว ยังเน้นย้ำอีกว่า “ไทยศึกษาควรเรียนจากเพื่อนบ้าน ยิ่งกว่าจากฝรั่ง แต่ก็ไม่ต้องรังเกียจฝรั่ง และฝรั่งเองก็มีจุดเปลี่ยนทางวิชาการอย่างเป็นองค์รวม” (ส.ศิริวัชร, 2540)

ในการเสวนาวิชาการไทยศึกษา เรื่อง ความเป็นไทย ไทยศึกษา สาระดะกับการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและมีศักดิ์ศรีในสังคมโลก (ที่จัดขึ้นโดยสาขาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา) นั้น ศิริศักร วาลิโกดม (2552) ได้เสนอว่า “...เราไม่รู้ว่าแต่ละกลุ่มมีวิถีชีวิต มีวิธีคิด มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน จึงก่อเกิดความขัดแย้งและเกิดความล้าหลังทางวัฒนธรรมขึ้น เกิดการขัดแย้งตลอดมา เพราะเราไม่เรียนจากความเป็นมนุษย์ จากตัวเราไปสู่เขา การเรียนของเราทำให้เราคิดว่า เราเลืกว่าเพื่อนบ้าน มอญ เขมร ลาว พม่า ทั้งหมดเลย ถึงเวลาแล้วที่จะต้องเปลี่ยนกระบวนคิดใหม่ ให้เข้าใจว่าเราจะอยู่ในสังคมในภูมิภาคนี้ได้อย่างไร รู้จักตัวเราเอง รู้จักเพื่อนบ้าน แล้วถึงจะรู้จักโลก”

ความหมาย และนิยามของ “วัฒนธรรม” มีอย่างมากมาย แต่ในความหมายที่มุ่งประเด็นความสนใจเป็นพิเศษ คือ

วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต (Way of life) หรือรูปแบบแห่งพฤติกรรม (Behavior) วิธีชีวิตซึ่งมนุษย์ทำให้เจริญขึ้น เพื่อสนองความต้องการอันเป็นมูลฐานที่มีความดำรงอยู่รอด ความถาวรแห่งเชื้อสาย และการจัดระเบียบแห่งประสบการณ์

และซึ่งเกณฑ์ในการประเมินเป็นดัชนี (Indicator) ที่วัดความสำเร็จประกอบด้วยการทำมาหากิน ภาษา ศาสนา ศิลปะ สังคม และเศรษฐกิจ (กรมศิลปากร, 2544)

วัฒนธรรมธุรกิจ (Business culture) เป็นการบูรณาการศาสตร์ของ ไทยศึกษา (วัฒนธรรมศึกษา) กับ ธุรกิจศึกษา (อุตสาหกรรมศึกษา, สัมภาษณ์, 2553)

วัฒนธรรมธุรกิจ เป็นวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการทำธุรกิจของคนในแต่ละประเทศ เทอร์ปสตาและเดวิส กล่าวไว้ว่าวัฒนธรรมทางธุรกิจนี้ไม่ใช่เพียงแต่ความแตกต่างทางด้านแนวทางหรือมารยาทในการทำธุรกิจเท่านั้น แต่วัฒนธรรมทางธุรกิจจะหมายถึง วิธีทางค่านิยม และความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการทำธุรกิจในวัฒนธรรมนั้น ๆ (Terpstar & David, 1991 อ้างถึงใน ภาววัฒน์ พันธุ์แพ, 2550) วัฒนธรรมทางธุรกิจจะเป็นแนวทางสำหรับการทำธุรกิจอย่างถูกต้องเหมาะสม อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมในระดับธุรกิจจะไม่สามารถแยกออกจากวัฒนธรรมในระดับชาติได้ เพราะในบางครั้ง วัฒนธรรมในระดับชาติก็จะเป็นตัวกำหนดวัฒนธรรมในระดับธุรกิจ (ภาววัฒน์ พันธุ์แพ, 2550)

ความสำคัญของวัฒนธรรมธุรกิจนั้น วิทยา สุจริตธนารักษ์ ให้ทัศนะว่า วัฒนธรรมเป็นที่ตระหนักเด่นชัดมาก เมื่อนักธุรกิจและนักลงทุนไทยไปประกอบการในต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้าน ที่สำคัญก็เพราะว่า คนไทยส่วนใหญ่ยังรู้จักเพื่อนบ้านน้อย ความตระหนักในทางวัฒนธรรมของเพื่อนบ้านมักออกมาในรูปของความรู้สึกว่า แปลก ต่างกับไทย ตลอดจนนำมาเยาะหยัน นักธุรกิจและนักลงทุนไทยไม่ให้ความสำคัญในประเด็นวัฒนธรรมนี้เลย เมื่อเริ่มเข้าไปประกอบการ และมักจะตระหนักก็ต่อเมื่อพบปัญหามากมาย ซึ่งการจะทำธุรกิจได้ประสบความสำเร็จ ต้องเข้าใจสังคม วัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ แต่การจะเข้าใจวัฒนธรรมที่ต่างออกไปจากเราเอง ก็ไม่ใช่ของง่าย ต้องอาศัยเวลา ความสนใจ ความคุ้นเคย และการสังเกต (วิทยา สุจริตธนารักษ์, 2542, หน้า 46-51)

ราชอาณาจักรกัมพูชา (Kingdom of Cambodia) เป็นประเทศเพื่อนบ้านที่อยู่ติดกับไทย และมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ประสบภัยสงครามมาช้านาน และเพิ่งจะเปิดประเทศ ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา จึงมีนักธุรกิจไทย และต่างชาติ เข้าไปลงทุนมากขึ้นเป็นลำดับ ประกอบกับ ด้วยประสบการณ์ของผู้ศึกษาวิจัยเอง เป็นหนึ่งในนักธุรกิจไทยดังกล่าว ที่พำนักอาศัยในราชอาณาจักรกัมพูชา มาแล้วกว่า 23 ปี จึงมีความสนใจในพื้นที่นี้เป็นพิเศษ

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ราชอาณาจักรพมเปญ ซึ่งเป็นเมืองหลวง มีประชากร และนักลงทุนนานาชาติอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก

จากการศึกษาของ พงษ์รัตน์ดา บุตรโต (2548) เรื่อง ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับกัมพูชา ในช่วง พ.ศ. 2544 (ค.ศ. 2001) ถึง พ.ศ. 2547 (ค.ศ. 2004) นั้น พบว่า ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับกัมพูชา เป็นความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกันและกัน โครงสร้างทางเศรษฐกิจของกัมพูชายังไม่เข้มแข็ง โดยเฉพาะเรื่องเงินทุนและสินค้าอุปโภคบริโภค และการที่ไทยช่วยเหลือกัมพูชาด้วยการซื้อสินค้าเกษตร ผ่านโครงการการให้สิทธิพิเศษทางศุลกากร ทำให้ไทยได้ใช้วัตถุดิบในราคาต่ำ แต่โดยโครงสร้างสินค้าส่งออก-นำเข้า ระหว่างไทยกับกัมพูชามีความแตกต่างกันด้านมูลค่า จึงทำให้ไทยได้เปรียบดุลการค้ามาโดยตลอด ปัญหาและอุปสรรคของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับกัมพูชา เกิดจากความเลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจ และความขัดแย้งเชิงประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา ทำให้ชาวกัมพูชามีทัศนคติที่ไม่ดีต่อชาวไทย โดยมองว่านักธุรกิจไทยมุ่งแต่จะเข้าไปฉกฉวยและแสวงหาผลประโยชน์จากการดำเนินธุรกิจด้วยการลงทุนระยะสั้น

ฉะนั้น การศึกษาเรื่อง "วัฒนธรรมธุรกิจไทยในบริบทสังคมวัฒนธรรมกัมพูชา" จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยสนับสนุน เสริมสร้าง ทัศนคติ เจตคติของชาวกัมพูชา สามารถส่งเสริมหรือต่อต้านกิจกรรมอื่นใดของชุมชนชาวไทย สินค้าไทย หรือผู้ประกอบการไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่ชาวไทยให้ความสนใจกับการลงทุนในราชอาณาจักรกัมพูชามากยิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด แม้จะเป็นประเทศที่มีอาณาเขตติดต่อกันหลายจังหวัด วัฒนธรรม ประเพณี สังคมที่ใกล้เคียงกันมาก เชกเช่นบ้านพี่เมืองน้องก็ตาม แต่การผสมผสานเอกอัครราชทูตไทย เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2546 นั้น ทำให้ทุกชาติที่เข้าไปลงทุนในกัมพูชา ต่างต้องพิจารณาตัวตนของตนเองในบริบทที่ต้องมีความตระหนัก และมีความรับผิดชอบต่อสังคมกัมพูชามากยิ่งขึ้น วัฒนธรรมของนักธุรกิจไทยที่เข้าไปประกอบการและพำนักอาศัยในพระราชอาณาจักรกัมพูชา จะมีมิติต่าง ๆ อยู่ในระดับใด วัฒนธรรมธุรกิจไทยมีปัจจัยการจัดการข้ามวัฒนธรรมใดที่มีผลต่อสถานการณ์นักธุรกิจไทย และรูปแบบที่เหมาะสมต่อการจัดการข้ามวัฒนธรรมของธุรกิจไทยเป็นอย่างไร การศึกษาวิจัยวัฒนธรรมธุรกิจไทยในราชอาณาจักรกัมพูชาในครั้งนี้ จึงมุ่งเน้นศึกษามิติวัฒนธรรมในลักษณะต่าง ๆ ตามทฤษฎีวัฒนธรรมของกิร์ท ฮอฟสเต็ด (Geert Hofstede) และการดำรงวัฒนธรรมธุรกิจภายใต้บริบททางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของกัมพูชา

ผลการศึกษาวิจัยนี้ จะได้องค์ความรู้ใหม่ให้เป็นแนวทางกับชาวไทยที่จะเข้าไปพำนักอาศัย และดำเนินธุรกรรมต่าง ๆ ในราชอาณาจักรกัมพูชา ดำเนินไปได้ตามวัตถุประสงค์

ที่ปรารถนาไว้ จะต้องมีความรู้ใหม่ให้ผู้สนใจได้ขยายขอบเขตการศึกษาวิจัยไปยังประเทศต่าง ๆ และองค์ความรู้เหล่านี้ จะเป็นข้อมูลเพื่อเสนอแนะประกอบการพิจารณาจัดกิจกรรมอื่นใด สำหรับ สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงพนมเปญ กระทรวงการต่างประเทศ สำนักงานส่งเสริมการค้า ระหว่างประเทศ กรมเจรจาการค้า กระทรวงพาณิชย์ สำนักงานผู้ช่วยทูตฝ่ายทหาร ณ กรุงพนมเปญ และกระทรวงกลาโหม อันจะเป็นประโยชน์ในการกำหนดนโยบายภาครัฐ กรอบความร่วมมือ ความสัมพันธ์ ทาง การทูต การค้า ระหว่างประเทศ วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ การเมือง ต่อไป

คำถามการวิจัย

1. วัฒนธรรมของนักธุรกิจไทยที่เข้าไปประกอบการหรือที่พำนักอาศัยในราชอาณาจักรกัมพูชา นั้น มีมิติวัฒนธรรมอยู่ในระดับใด
2. ปัจจัยใดในการจัดการข้ามวัฒนธรรมของวัฒนธรรมธุรกิจไทยที่มีผลต่อสถานภาพนักธุรกิจไทย
3. รูปแบบที่เหมาะสมกับการจัดการข้ามวัฒนธรรมของธุรกิจไทยในราชอาณาจักรกัมพูชาเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมทางธุรกิจของนักธุรกิจไทยในราชอาณาจักรกัมพูชา ในบริบทสังคมวัฒนธรรมกัมพูชา
2. เพื่อศึกษาปัจจัยการจัดการข้ามวัฒนธรรมอันเป็นพลวัตของวัฒนธรรมทางธุรกิจต่อสถานภาพนักธุรกิจไทยในราชอาณาจักรกัมพูชา
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบที่เหมาะสมกับการจัดการข้ามวัฒนธรรมของธุรกิจไทยในราชอาณาจักรกัมพูชา

สมมติฐานทางการวิจัย

1. วัฒนธรรมของนักธุรกิจไทยที่เข้าไปประกอบการ หรือที่พำนักอาศัยในราชอาณาจักรกัมพูชา นั้น มีมิติวัฒนธรรมอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
2. ทุกปัจจัยที่ใช้ในการจัดการข้ามวัฒนธรรมเป็นพลวัตของวัฒนธรรมทางธุรกิจต่อสถานภาพนักธุรกิจไทยในราชอาณาจักรกัมพูชา

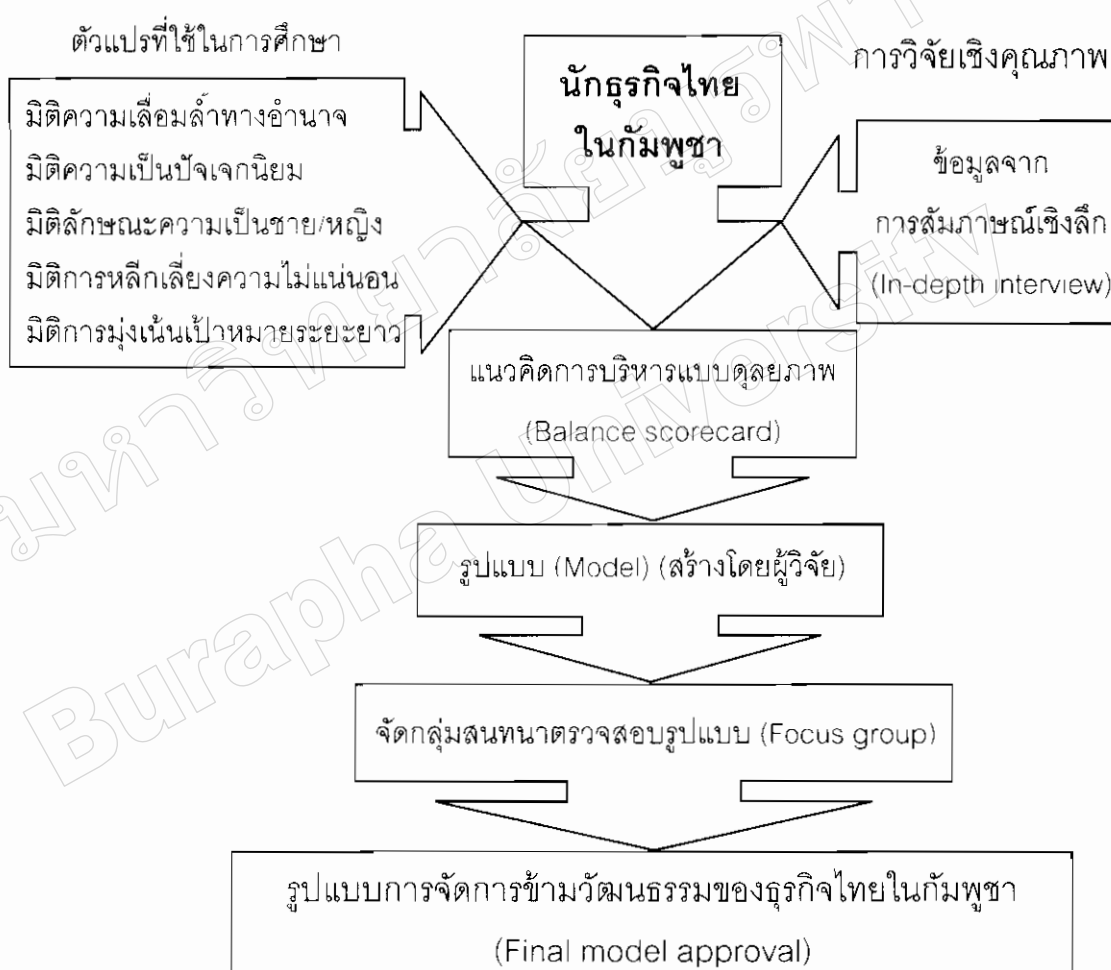
ขอบเขตของการวิจัย

1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ มีขอบเขตที่จะทำการศึกษา วัฒนธรรมธุรกิจไทยในบริบทสังคมวัฒนธรรมกัมพูชา ประกอบด้วย ชาวไทย นักธุรกิจ/ผู้ประกอบการไทย ที่ทำน้าอาศัยในกรุงพนมเปญ และจังหวัดต่าง ๆ ในราชอาณาจักรกัมพูชา โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างนักธุรกิจ/ผู้ประกอบการไทย ที่มาจากการสุ่มตัวอย่างให้ครบจำนวน 191 คน ในเขตพื้นที่หลาย ๆ จังหวัดของราชอาณาจักรกัมพูชา และการศึกษานี้เป็นการวิจัยในช่วงระยะเวลาหนึ่ง (Cross-Sectional Study) ทำการเก็บข้อมูลในช่วงระหว่าง มิถุนายน-พฤศจิกายน พ.ศ. 2556 โดยใช้กรอบในการศึกษาวัฒนธรรมตามแนวทางของแบบสำรวจคุณค่าวัฒนธรรม (VSM: Values Survey Module) (Hofstede, 1987) เพื่อให้สามารถทำการเปรียบเทียบเกี่ยวกับลักษณะวัฒนธรรมของนานาประเทศที่มีการศึกษาในกรอบการศึกษาเดียวกันนี้

2. กรอบแนวคิดและกระบวนการทัศน์ในการวิจัย เป็นไปตามแผนภาพต่อไปนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ

การวิเคราะห์องค์ประกอบ Factor analysis
(การหมุนแกน Orthogonal rotation varimax)

ภาพที่ 1-1 กรอบแนวคิดและกระบวนการทัศน์ในการวิจัย ตามวัตถุประสงค์

ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

1. ผลการวิจัยเป็นแนวทางให้กับชาวไทย นักธุรกิจ/ผู้ประกอบการไทย ใช้ประกอบการตัดสินใจ ปรับปรุง การบริหาร การปฏิบัติงานขององค์กร และแสดงบทบาทในสังคมได้อย่างเหมาะสมดี ให้สอดคล้องกับบริบทสังคมวัฒนธรรมของชาวกัมพูชา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและความมั่นใจในการดำเนินธุรกิจในราชอาณาจักรกัมพูชา
2. ผลการวิจัยเป็นประโยชน์ทางตรง และทางอ้อม ต่อการปรับปรุงนโยบายภาครัฐของไทย ให้สอดคล้องกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในทาง เศรษฐกิจ ให้มีประสิทธิผลดียิ่งขึ้น
3. ผลการวิจัยนี้ได้องค์ความรู้ใหม่ สามารถใช้เป็นรูปแบบให้ผู้สนใจใช้เป็นแนวทางในการศึกษาในเรื่องของนักธุรกิจชาวไทยที่พำนักอาศัยอยู่ในต่างประเทศ หรือในเรื่องที่ใกล้เคียงกันต่อไป

นิยามศัพท์เฉพาะ

นักธุรกิจไทย หมายถึง นักธุรกิจ ผู้ลงทุน/ผู้ประกอบการชาวไทย ที่มีกิจการ พำนักอาศัยในราชอาณาจักรกัมพูชา

ธุรกิจไทย หมายถึง กิจการที่มีผู้ลงทุน/ผู้ประกอบการเป็นคนไทย ในราชอาณาจักรกัมพูชา

สถานภาพ คือ ตำแหน่งหรือหน้าที่การงานซึ่งกำหนดขึ้นในโครงสร้างหรือระบบของสังคม ในแต่ละระบบของสังคมย่อมมีตำแหน่งหรือสถานภาพต่าง ๆ และมีระเบียบหรือบรรทัดฐานสำหรับแนวทางปฏิบัติของตำแหน่งหรือสถานภาพนั้น คู่กันไปด้วยเสมอ (ประสาธน์ หลักศิลา, 2543)

กัมพูชา หมายถึง ประเทศ/ ราชอาณาจักรกัมพูชา

ภาษาขแมร์ (เขมร) หมายถึง ภาษาเขมร หรือภาษากัมพูชา

วัฒนธรรมธุรกิจ หมายถึง วิถีทางค่านิยม และความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการทำธุรกิจในวัฒนธรรมนั้น ๆ เป็นแนวทางสำหรับการทำธุรกิจอย่างถูกต้อง เหมาะสม วัฒนธรรมในระดับธุรกิจ จะไม่สามารถแยกออกจากวัฒนธรรมในระดับชาติได้ และวัฒนธรรมในระดับชาติก็จะเป็นตัวกำหนดวัฒนธรรมในระดับธุรกิจ วัฒนธรรมธุรกิจจึงมีอิทธิพลต่อการทำธุรกิจของคนในแต่ละประเทศ (ภาววัฒน์ พันธุ์แพ, 2550)

ดัชนีชี้วัดมิติความเหลื่อมล้ำทางอำนาจ (Power distance index: PDI) หมายถึง

การที่สมาชิกในสังคมหรือในองค์กร ยอมรับในอำนาจของผู้ที่มีอำนาจมากกว่า ยอมรับในการกระจายอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน และเชื่อในเรื่องของชนชั้น

ดัชนีชี้วัดมิติความเป็นปัจเจกนิยมและกลุ่มนิยม (Individualism Versus Collectivism: IDV) หมายถึง ระดับความผูกพันระหว่างบุคคลในสังคมเป็นไปอย่างหลวม ๆ สมาชิกในสังคมให้ความสำคัญกับตนเองและครอบครัวในทางความคิด การกระทำ และผลประโยชน์ของตนมากกว่าความสนใจต่อกลุ่ม ซึ่งตรงกันข้ามกับลักษณะความเป็นกลุ่มนิยม (Collectivism) คือ สมาชิกในสังคมจะให้ความสำคัญกับกลุ่มมากกว่าบุคคล โดยถือว่าเป็นการแลกเปลี่ยนความจงรักภักดีซึ่งกันและกัน

ดัชนีชี้วัดมิติลักษณะความเป็นเพศชายเพศหญิง (Masculine Versus Feminine: MAS) หมายถึง วัฒนธรรมความเป็นชายและหญิง ที่ทำให้สังคมหรือองค์กรมีลักษณะต่างกัน สังคมที่มีวัฒนธรรมแบบความเป็นชาย (Masculinity) เน้นผลงาน และการพิจารณาให้รางวัลอยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรม สมาชิกในสังคมนั้น มีความแข็งแกร่ง ความก้าวร้าว ชอบการแข่งขัน ให้ความสำคัญกับเงินทอง สิ่งของ และความสำเร็จในหน้าที่การงาน ตรงข้ามกับวัฒนธรรมแบบความเป็นหญิง (Femininity) เป็นลักษณะของคนที่มีความประนีประนอม มีความสงบเสงี่ยม สุภาพอ่อนโยน ความเห็นอกเห็นใจ ความสัมพันธ์กับผู้อื่น และให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิต

ดัชนีชี้วัดมิติการหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอน (Uncertainty Avoidance Index: UAI) หมายถึง ลักษณะสมาชิกของวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ ในสังคมหรือองค์กร มีความรู้สึกได้รับการถูกคุกคามหรือมีความเสี่ยงจากสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน ซึ่งทำให้เกิดพฤติกรรมของการลดหรือหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอน

ดัชนีชี้วัดมิติการมุ่งเน้นเป้าหมายระยะยาว (Long term Versus Short term Orientation: LTO) หมายถึง การที่บุคคลประเมินผู้อื่น โดยพิจารณาจากปัจจัยที่ไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ส่วนตัวในรอบเวลาอันสั้น หรือพิจารณาจากความสัมพันธ์ที่มีมาต่อเนื่องยาวนาน และกับการให้ความสำคัญกับความเพียรพยายาม การยืนหยัดยึดมั่นในเป้าหมาย ความประหยัดมัธยัสถ์ ทำให้มีเงินออมเพื่อใช้สำหรับการลงทุนเพิ่มขึ้น ความละเอียดจะทำให้คนมองเรื่องพันธะสัญญาที่ให้แกกันเป็นเรื่องใหญ่ คนที่มีลักษณะ Long term orientation นี้ จะสนิทสนมกับคนแปลกหน้ายาก เป็นผู้ที่ค่อนข้างอนุรักษ์นิยม เกรงใจและให้เกียรติผู้อื่น ส่วนคนที่มีลักษณะ Short term orientation นั้น จะสนิทสนมกับคนแปลกหน้าง่าย แต่ไม่มีความผูกพันลึกซึ้ง